

Oponentský posudek na habilitační práci

Autor práce: Mgr. Bc. David Svoboda, Ph.D.

Název práce: Metafyzika vztahů. Tomáš Akvinský a vybraní autoři tomistické tradice

Oponent: Mgr. Petr Slováček, Ph.D.

Filosofie Tomáše Akvinského a tradice na něj navazující patří k živým odkazům západní civilizace. Tuto skutečnost pak podporuje nejen jejich potenciál nabízející vážnou alternativu novověkým i moderním pokusům o výklad člověka a jeho místa ve světě či univerzu, ale také snahy badatelů a filosofů prosvětlit právě ta místa Tomášova odkazu, jejichž řešení „napíná“ explanační možnosti zmíněné filosofie až téměř do krajnosti. Dle mého soudu k takovým problémům patří například otázka substanciální jednoty člověka. Nicméně díky práci dr. Davida Svobody se ukazuje, že „otestovat“ možnosti Tomášova filosofického odkazu lze i na méně exponované či „atraktivní“ půdě, totiž v řešení problematiky metafyzického statusu vztahu.

Pohlédneme-li na téma předkládaného habilitačního spisu z právě nastíněné perspektivy, lze volbu dr. Svobody jen uvítat, a to alespoň z následujících důvodů: a) vztah tradičně patří mezi kategorie či akcidenty, o nichž běžně v kontextu příslušné filosofie hovoříme nebo píšeme, aniž bychom se však mnohdy pouštěli do hloubějšího studia ontologického statusu vztahu, tj. zvláště do studia ontologické struktury vztahu z hlediska nástrojů (principů), které jsou pro Tomášovu filosofii konstitutivní; b) tuto nezaslouženou marginální pozici problematiky metafyzického statusu vztahu pak dokládají spíše omezené zdroje, a to jak v literatuře primární (i), tak zvláště v literatuře odborné (ii); c) ač patří vztah k reálným jsoucnům v nejslabším slova smyslu, přece jen je jeho přesné uchopení a porozumění zcela nepostradatelné, pokud nás zajímá antropologický a praktickofilosofický rozměr Tomášovy filosofie. Tyto důvody jsou pak v předkládané práci rozvinuty různým způsobem:

Ad a) autor se velmi podrobně věnuje právě předložené otázce struktury vztahu. Skrze analýzu pramenů, a to na tomto místě zvláště v linii Aristotelés – Tomáš, předkládá obtíže spočívající ve dvojím vymezení vztahu, který je sice akcidentem, nicméně takovým, jehož „povaha“ spočívá v zaměřenosti k jinému, což také koresponduje s podmínkami existence vztahu. Těžiště tohoto postupu pak dle mého soudu nespočívá ani tak v deskripci nabízeného filosofického aparátu, ale v diagnostice či identifikaci stále otevřeného problému. Tak na straně 163 dr. Svoboda píše: „Ve světle této kritiky znovu zaznívají palčivé obtíže tomistické nauky, které podle mého soudu dosud nenalezly uspokojivé řešení.“ Můžeme tedy říci, že autor identifikací problému vlastně upozorňuje na tu skutečnost, že hovoříme-li v kontextu Tomášovy filosofie o vztazích, tak prozatím velmi provizorně.

Ad b) autor k náročnému tématu přistupuje, jak jsme viděli zčásti výše, skrze analýzu pramenů i skrze analýzu dostupné a ne zrovna rozsáhlé sekundární literatury. V prvním případě je třeba velmi pozitivně hodnotit autorův postup, který nás seznamuje nejen s tím, jak se Tomášovi následovníci (J. Poincot, Josefem Gredtem, P. Coffeyem a S. Sousedíkem) s oněmi „palčivými problémy“ vyrovnali případně nevyrovnali, ale vyhýbaje se pouhé deskripci čtenáři v oprávněných případech nabízí i velmi promyšlenou rekonstrukci možných odpovědí. V případě druhém se pak jen potvrzuje podezření, že se vztahem v tomistické kontextu spíše improvizujeme.

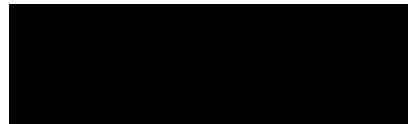
Ad c) v kontextu třetího důvodu spatřuji v práci dr. Svobody určité napětí, které ukazuje zvláště kapitola věnovaná personalistickému tomismu. Je totiž zřejmé, že akcent položený na vztahovost, který vede W. Clarka k tomu, aby se pokusil „vzdvihnout vztahovost z ontologického hlediska na úroveň substanciality“ (s. 172), což náš autor považuje za inovativní přístup k tomistickým úvahám o relacích, je velmi problematický. Nabízí se dle mého soudu otázka, proč je v kontextu velmi precizních analýz dán významný prostor právě Clarkovi. Dr. Svoboda na ni odpovídá: „Jako velmi podnětný se mi dále zdá Clarkův postřeh, že vztahovost je nutným průvodním rysem veškerého bytí, včetně lidské osoby, a že tento fakt je v posledku zakotven v samotné povaze Božího bytí.“ (Tamt.) S touto odpovědí lze jistě souhlasit, nicméně velmi postrádám rozvinutí této myšlenky ve vztahu ke stvoření, které různými způsoby (u andělů či intelektů a materiálních jsoucen, jejich individualizaci apod.) jistě odráží dokonalost Boha a v tomto smyslu lze, alespoň dle mého soudu, vztahy rovněž tematizovat. Důvod, proč si všímám zvláště tohoto nástinu prostoru tematizace vztahu, je ten, že tímto by analýza vztahu a jeho ontologické struktury či statusu prohloubila praktickofilosofickou a antropologickou oblast tomistické filosofie. Právě uvedené poznámky nelze ale v žádném případě chápat jako výhrady. Ono zmíněné napětí, které dle mého soudu panuje mezi sympatiemi ke Clarkovu důrazu na zvláště lidské osoby a nesouladem s některými fundamentálními předpoklady tomistické filosofie, jen poukazuje na nesmírně zajímavý prostor pro další studium.

Z řečeného je zřejmé, že práci dr. Svobody je nutno považovat za velmi hodnotný příspěvek k poznání tomistické filosofie, který nejen poskytuje vhled do dějin filosofie, ale nabízí i řadu inspirativních momentů pro další bádání. Práci tedy **doporučuji** k dalšímu řízení.

Otázka k obhajobě:

Autor velmi často využívá termínu „povaha“, kterým překládá, předpokládám, *ratio*. Například na straně 43 můžeme číst: „Tomáš často opakuje, že vztah co do své vlastní povahy není „něco, ale vzhledem k něčemu“ (non aliquid, sed ad aliquid), a vlastní povaha vztahu tedy neoznačuje nějakou přirozenost nebo (relační) formu mající bytí v subjektu, ale pouze ohled nebo zřetel k něčemu, co je mimo subjekt.“ Na straně 52 pak: „Na druhou stranu si uvědomujeme, že vlastní povaha vztahu vlastně žádnou přirozeností či věcí není, přijetí nebo ztráta vztahu substancií akcidentálně vůbec nemění, (...)“. Domnívám se, že uvedené příklady odkazují právě k onomu „palčivému problému“, proto bych uvítal upřesnění, jak *povaze* autor rozumí, a to zvláště ve vztahu k termínům jako *essence*, *forma*, *přirozenost*. Nicméně významová šíře termínu *ratio* jistě umožňuje i další upřesnění.

V Opavě dne 30.4.2019

Mgr. Petr Slováček, Ph.D.